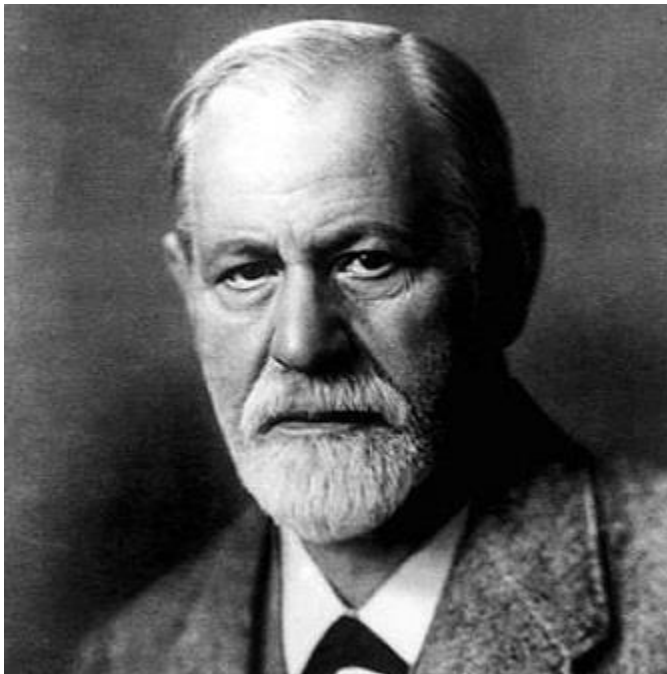

It's the culture, stupid!

René Boomkens

Universiteit van Amsterdam

Onbehagen?

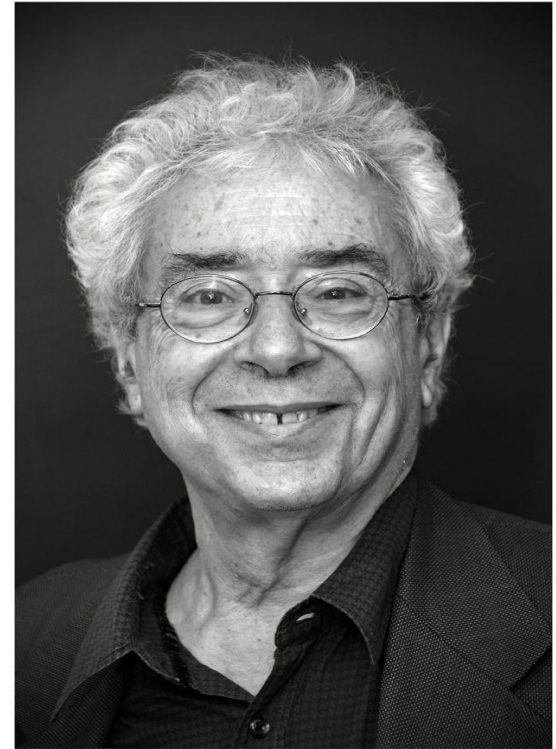
Freud

- Onbehagen is begin van culturele verandering
- Cultuur als wankel balans tussen lustprincipe en realiteitsprincipe
- Zelfbeheersing, onderdrukking van het driftleven als cultuurscheppend: 'Superego' van de vader, de staat, de rechter, de 'baas'.

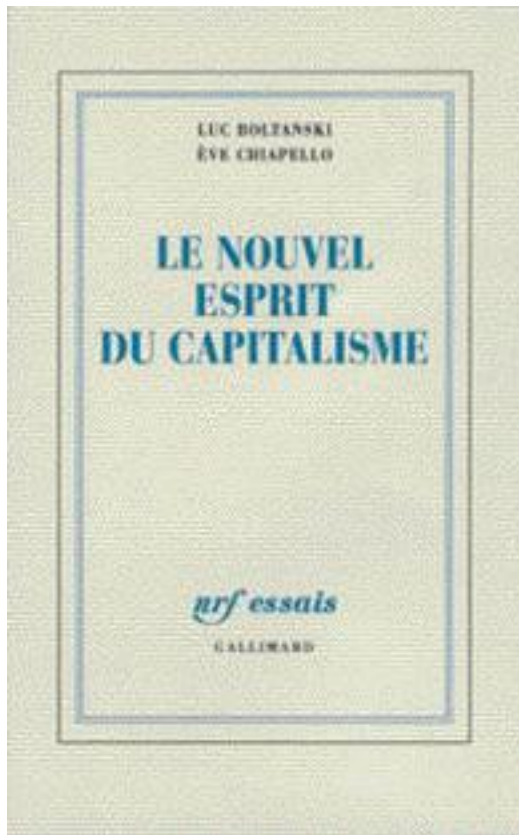
Weber

- Protestantisme als 'geest' van het kapitalisme
- Verinnerlijking van de goddelijke wet (wet van de Vader)
- Sluipende individualisering: eigen verantwoordelijkheid
- Rationalisering van de gehele levenswandel: leven *als* werk

Een nieuwe 'geest' van het kapitalisme?

Het nieuwe management

- 60's: Homo ludens
- Kritiek op het regentendom (de Vader)
- Bevrijding; ontvoogding; een nieuw hedonisme
- Van verticale naar horizontale organisaties

Het nieuwe management

- Kleine, zelfstandige work-units
- Flexibele inzetbaarheid
- Meer eigen verantwoordelijkheid
- 'Out-of-the-box'-denken
- Vervaging grenzen tussen werk en privéleven
- Werk = leven

Neoliberaale cultuur

- Barbara Ehrenreich: het positieve denken
- Wendy Brown: het einde van de politiek
- Thijs Lijster: de Totaalmens

Barbara Ehrenreich: Smile or Die!

- Pink Ribbon: the power of positive thinking
- Norman Vincent Peale: 1952
- 'level playing field' van de meritocratische marktcultuur
- 'geloven in jezelf' & 'geloven in het bedrijf waar je werkt'

Wendy Brown: Undoing the Demos

- Neoliberalisme: alle aspecten van het leven in economische termen uitgedrukt.
- Neoliberalisme vervangt politiek (debat, strijd) door *governance*, d.w.z. beheer en management
- De burger wordt klant en kapitaal: investeren in jezelf!

Two voorbeelden

Remaking the soul

- Universiteiten worden omgevormd van kweekvijvers voor de intellectuele elite (Bildung) via kweekvijvers van een breed geschoolde burgerij (na WO II) tot quasibedrijven met 'corporate best practices', die menselijk kapitaal produceren.

Remaking the state

- Obama's State of the Union 2013: alle emancipatoire doeleinden uitgedrukt in termen van hun bijdrage aan economische groei en concurrentiekracht van de VS.
- Rutte: de BV Nederland.

Een nieuwe cultuur

Het klassieke liberalisme

- Adam Smith e.a.: drie sferen, markt, staat en publieke sfeer
- De *homo economicus* is handelaar, koopman
- Markt: ruilhandel
- Ideaal: gelijke ruil
- Staat faciliteert de markt

Het neoliberalisme

- Alle maatschappelijke sferen functioneren als markten
- De *homo economicus* is gefinancieerd menselijk kapitaal
- Markt: concurrentie
- Ideaal: ongelijkheid
- Staat is zelf marktpartij

Thijs Lijster: de Totaalmens

- Totaalmens: mix van Weber (radicale individualisering geloofsleven), Ehrenreich (positief denken), de opstand van *homo ludens* tegen de Vader, en Browns economisering van alle levenssferen

De Totaalmens: hedo-ascetisme

- *Homo ludens* maakt van zijn hele leven een project: leven lang leren, werken aan je gezondheid, quality time, power naps, 24/7: vrije tijd en vrijheid zijn werk geworden.
- Werken is leven, als eredienst aan jezelf als kleine God, en met jezelf als controleur en bureaucraat.
- Alle anderen zijn concurrenten.

Terug naar het onbehagen: 'the spectre of uselessness'

De Totaalmens

- Zzp-er, flexwerker
- Hoogtechnologische kennis- en diensteneconomie
- Creatieve en intellectuele arbeid
- Risico's: burn-out, depressie, existentiële eenzaamheid

De verliezer van de globalisering

- Het oude industrieproletariaat; de 'getatoeëerde klasse'
- Laaggeschoolde arbeid meer en meer ondergewaardeerd
- Risico's: verlies aan zelfrespect, rancune, sociaal en cultureel isolement

Depolitisering en populisme

- Depolitisering: de burger gereduceerd tot klant en tot *human capital*; de publieke sfeer gereduceerd tot mediamarkt.
- Groeiende ongelijkheid: een *winner-takes-all* kapitalisme versus een groeiende 'onderklasse' (Thomas Frank, J.D. Vance, Owen Jones, Edouard Louis, Didier Eribon, e.a.)
- Populisme: verzet tegen politieke elite en tegen de politiek als zodanig.

Precariaat

- Hooggeschoolde flexwerkers en laaggeschoolde verliezers van globalisering hebben één ding gemeen: hun *precaire* maatschappelijke situatie en het idee dat zij daar zelf verantwoordelijk voor zijn.
- Obesitas, alcoholisme, geweld, werkloosheid, burn-out, depressie, eenzaamheid, wantrouwen, machteloosheid.

Repolitiseer!

- Verdedig de politiek als debat en strijd;
- Stimuleer het *negatieve denken*;
- Bescherm het publieke domein;
- Herwaardeer vakmanschap, handarbeid en vaste contracten;
- Etc.

